

Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων, Πεδίον Άρεως, Βόλο, 38334,
<http://www.ldsa.gr/>, demolab@uth.gr, +302421074432-3

Η καθημερινή κινητικότητα των απασχολούμενων στην Ελλάδα: μια πρώτη προσπάθεια αποτύπωσης της έντασης του φαινομένου

Μαρί-Νοέλ Ντυκέν, Σταματίνα Κακλαμάκη

Εισαγωγή

Η καθημερινή κινητικότητα στο πλαίσιο της εργασίας αποτελεί όλο και εντονότερο φαινόμενο στις περισσότερες χώρες της Ε.Ε., εγείροντας σημαντικούς προβληματισμούς ως προς το σχεδιασμό και την οργάνωση του χώρου. Η αύξηση αυτής της μορφής κινητικότητας παρουσιάζει διττή διάσταση εφόσον αφορά τόσο τον όγκο των απασχολούμενων που μετακινούνται σε καθημερινή βάση όσο και τη διεύρυνση των αποστάσεων που διατρέχουν. Σύμφωνα με τα δεδομένα της απογραφής πληθυσμού του 2001, η καθημερινή κινητικότητα στην Ελλάδα αφορούσε πάνω από το 25% των απασχολούμενων. Το φαινόμενο είναι ιδιαίτερα έντονο στις κατεξοχόν αστικές περιοχές της χώρας, φτάνοντας το 44% στην Αττική και το 36% στο Νομό Θεσσαλονίκης. Η καθημερινή αυτή κινητικότητα εμφανίζεται επίσης – αν και σε αρκετά μικρότερη ένταση – και στους άλλους νομούς της χώρας καθώς και στον ύπαιθρο χώρο. Η διαπίστωση αυτή αναδεικνύει, πέραν της γνώσης πόλωσης της απασχόλησης στα κύρια αστικά κέντρα της χώρας και της επαρχίας, την αυξημένη σημασία των μικρομεσαίων πόλεων ως προς την προσφορά θέσεων απασχόλησης. Συνακόλουθα τίθεται, ειδικά για τους δήμους της ενδοχώρας, και το θέμα της «αυτονομίας» ή της «εξάρτησης» των τοπικών αγορών εργασίας.

Η εκτίμηση της ημερήσιας κινητικότητας

Η κινητικότητα που εξετάζεται στην παρούσα εργασία, αναφέρεται αποκλειστικά στις καθημερινές μετακινήσεις των απασχολούμενων μεταξύ τόπου διαμονής και εργασίας (Pendulum mobility). Οι σχετικές εισροές και εκροές υπολογίστηκαν σε επίπεδο Καποδιστριακού Δήμου, που είναι και η χαμηλότερηλίμνικα για την οποία διαθέτουμε δεδομένα. Τα δεδομένα αυτά αναφέρονται αποκλειστικά στο 2001 εφόσον η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία δεν διαθέτει αντίστοιχα δεδομένα για τις προηγούμενες απογραφές πληθυσμού. Κατά συνέπεια η διερεύνηση της κινητικότητας περιορίζεται σε μια στατική ανάλυση των χωρικών διαφοροποιήσεων χωρίς να υπάρχει η δυνατότητα διαχρονικής προσέγγισης του φαινομένου.

Σύμφωνα με τα δεδομένα της τελευταίας απογραφής πληθυσμού, η κινητικότητα εκφραζόμενη ως ποσοστό των απασχολούμενων ενός δήμου που εργάζονται σε διαφορετικό δήμο από αυτόν που κατοικούν, αφορά περίπου το 27% των εργαζομένων της χώρας, δηλαδή 1.100.000 άτομα. Στις περισσότερες περιπτώσεις, η απόσταση που διανύουν είναι σχετικά μικρή δεδομένου ότι, μόνο το 8,5% των απασχολούμενων που μετακινούνται, δήλωσε ότι εργάζεται σε δήμο αρκετά απομακρυσμένο από τον τόπο διαμονής του. Η συστηματική επεξεργασία των δεδομένων σε επίπεδο δήμου δείχνει ότι, η κινητικότητα εκτός των ορίων της περιφέρειας – με εξαίρεση ορισμένους δήμους που βρίσκονται στα όρια 2 περιφερειών - αποτελεί σημαντικό φαινόμενο και αφορά 104.085 εργαζομένους (9,4% της συνολικής κινητικότητας).

Αντίθετα, η αλληλεξάρτηση (εισροές και εκροές) μεταξύ Αττικής και δήμων σε άμεση εγγύτητα με αυτήν είναι ιδιαίτερα έντονη. Έτσι διαπιστώνουμε π.χ. ότι, η κινητικότητα προς την Αττική των διαμενόντων στον Νομό Βοιωτίας φτάνει το 21% της συνολικής κινητικότητάς τους (ήτοι επί 100 ατόμων που διαμένουν στην Βοιωτία και εργάζονται εκτός του νομού αυτού οι 21 απασχολούνται στον νομό Αττικής), ενώ για τους νομούς Κορινθίας και Εύβοιας τα αντίστοιχα ποσοστά είναι της τάξης του 17% και 14%. Αρκετοί δήμοι της Βοιωτίας, της Εύβοιας και της Κορινθίας παρουσιάζουν πραγματικά υψηλό ποσοστό κινητικότητας προς την Αττική, γεγονός που επιβεβαιώνει την όλο και μεγαλύτερη επέκταση της περι-αστικής ζώνης επιρροής της πρωτεύουσας (Πίνακας 1).

Υπολογισμός της κινητικότητας

Σε επίπεδο δήμου, ο υπολογισμός της κινητικότητας βασίζεται στις ακόλουθες κατηγορίες απασχολούμενων:

AFix = οι απασχολούμενοι που διαμένουν και εργάζονται στον ίδιο δήμο και ως εκ τούτου δεν συμμετέχουν στην κινητικότητα.

AOut = οι απασχολούμενοι ενός δήμου (δήμος προέλευσης) που εργάζονται σε άλλο δήμο (δήμος προορισμού). Η συνολική εκροή για ένα δήμο ισούται με τις αθροιστικές ροές από το συγκεκριμένο δήμο προς όλους τους δήμους προορισμού.

AIn = οι απασχολούμενοι που εργάζονται στο δήμο ενώ διαμένουν σε άλλο δήμο. Η συνολική εισροή για ένα δήμο ισούται με τις αθροιστικές ροές από τους άλλους δήμους σε αυτόν το δήμο προορισμού.

Apas = το σύνολο απασχολούμενων του Δήμου (ανεξάρτητα του τόπου εργασίας τους) = AFix + AOut.

Με βάση τις ανωτέρω μεταβλητές, υπολογίζεται το μέγεθος της τοπικής αγοράς εργασίας.

Οι πραγματικές θέσεις απασχόλησης του δήμου = Apas + (AIn - AOut) = AFix + AIn. Όσο μεγαλύτερο είναι σε απόλυτες τιμές, το ισοζύγιο μετακινήσεων (AIn - AOut), τόσο λιγότερη είναι η αυτονομία της τοπικής αγοράς εργασίας. Από το ποσοστό των θέσεων απασχόλησης που καλύπτονται από τους απασχολούμενους που δεν μετακινούνται, εκτιμάται ο βαθμός αυτονομίας του Δήμου.

Πίνακας 1: Δήμοι προέλευσης των νομών Βοιωτίας, Εύβοιας και Κορινθίας με σημαντική κινητικότητα προς την Αττική (επί 100 ατόμων που διαμένουν στους δήμους των νομών αυτών και εργάζονται εκτός αυτών, απασχολούμενοι στον νομό Αττικής)*

Ν. Βοιωτίας		Ν. Ευβοίας		Ν. Κορινθίας	
Δ. ΔΕΡΒΕΝΟΧΩΡΙΩΝ	80,0	Δ. ΣΤΥΡΑΙΩΝ	54,3	Δ. ΛΙΓΩΝ ΘΕΟΔΩΡΩΝ	66,5
Δ. ΟΙΝΟΦΥΤΩΝ	57,9	Δ. ΚΑΡΥΣΤΟΥ	51,4	Δ. ΕΥΡΩΣΤΙΝΗΣ	46,0
Δ. ΣΧΗΜΑΤΑΡΙΟΥ	31,2	Δ. ΕΛΥΜΝΙΩΝ	41,9	Δ. ΞΥΛΟΚΑΣΤΡΟΥ	23,0
Δ. ΘΗΒΑΙΩΝ	27,1	Δ. ΚΥΜΗΣ	39,4	Δ. ΛΟΥΤΡΑΚΙΟΥ-ΠΕΡΑΧΩΡΑΣ	20,6
Δ. ΒΑΓΙΩΝ	24,4	Δ. ΚΗΡΕΩΣ	35,9	Δ. ΒΟΧΑΣ	17,2
Δ. ΠΛΑΤΑΙΩΝ	18,4	Δ. ΕΡΕΤΡΙΑΣ	28,7	Δ. ΣΙΚΥΩΝΙΩΝ	15,2
Δ. ΤΑΝΑΓΡΑΣ	18,3	Δ. ΑΥΛΙΑΔΟΣ	26,6	Δ. ΣΑΡΩΝΙΚΟΥ	15,1
Δ. ΑΛΙΑΡΤΟΥ	16,3	Δ. ΚΟΝΙΣΤΡΩΝ	21,8	Δ. ΚΟΡΙΝΘΙΩΝ	11,8
Δ. ΑΚΡΑΙΦΝΙΑΣ	15,2	Δ. ΧΑΛΚΙΑΔΕΩΝ	11,1		
Δ. ΛΕΒΑΔΕΩΝ	11,1	Δ. ΔΙΣΤΥΩΝ	10,3		

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού 2001, πίνακας 40 της Eurostat, Table 40 (LOCAL LEVEL LAU 1): Employed persons with residence in the area by place of work at a local level (LAU 1) and sex (total), (ίδια επεξεργασία των δεδομένων)
 * Ο πίνακας αναφέρεται αποκλειστικά στους Δήμους προέλευσης όπου η κινητικότητα προς την Αττική ξεπερνά τους 50 απασχολούμενους. Ορισμένοι Δήμοι παρουσιάζουν ποσοστά πολύ υψηλά όμως ο όγκος (απόλυτος αριθμός) είναι μη σημαντικός.

Παρόμοιο φαινόμενο παρατηρείται και στο νομό Θεσσαλονίκης (Πίνακας 2): η εκκυστικότητα του Πολεοδομικού Συγκροτήματός του ως προορισμού απασχόλησης για τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό των δήμων των άλλων νομών της Κεντρικής Μακεδονίας είναι ισχυρή, ειδικότερα δε για τους δήμους των όμορων νομών Κιλκίς και Χαλκιδικής η κινητικότητα των οποίων προς το Πολεοδομικό Συγκρότημα της Θεσσαλονίκης ξεπερνά το 35%¹.

Πίνακας 2: Κεντρική Μακεδονία (εκτός νομού Θεσσαλονίκης), δήμοι προέλευσης με σημαντική κινητικότητα προς το Π.Σ.Θ. (% της συνολικής κινητικότητας)*

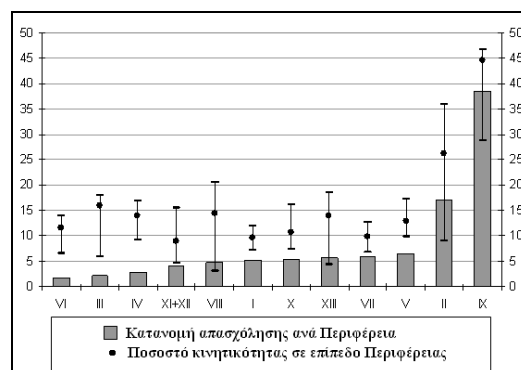
Ν. Ημαθίας		Ν. Πέλλας		Ν. Σερρών	
Δ. ΠΛΑΤΕΟΣ	36,4	Δ. ΠΕΛΛΑΣ	26,4	Δ. ΣΤΡΥΜΩΝΙΩΝ	51,9
Δ. ΜΕΛΙΚΗΣ	24,2	Δ. ΓΙΑΝΝΙΤΣΩΝ	23,6	Δ. ΡΟΔΟΛΙΒΟΥΣ	46,9
Δ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ	21,0	Δ. ΚΡΥΑΣ ΒΡΥΣΗΣ	21,6	Δ. ΒΙΣΑΛΤΙΑΣ	46,1
Δ. ΑΝΤΙΓΟΝΙΔΩΝ	12,6	Δ. ΕΞΑΠΛΑΤΑΝΟΥ	17,1	Δ. Ν. ΑΣΤΕΡΙΩΝ	26,4
Δ. ΒΕΡΟΙΑΣ	11,2	Δ. ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ	16,3	Δ. ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ	22,8
Ν. Κιλκίς		Δ. ΣΚΥΔΡΑΣ	11,9	Δ. ΝΙΓΙΤΗΣ	21,9
Δ. ΓΑΛΛΙΚΟΥ	53,3	Ν. Πιερίας		Ν. Χαλκιδικής	
Δ. ΜΟΥΡΙΩΝ	50,8	Δ. ΜΕΘΩΝΗΣ	55,4	Δ. ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΕΙΑΣ	67,4
Δ. ΠΙΚΡΟΛΙΜΝΗΣ	43,5	Δ. ΚΟΛΙΝΑΡΟΥ	56,1	Δ. ΑΝΘΕΜΟΥΝΤΑ	53,8
Δ. ΕΥΡΩΠΟΥ	40,9	Δ. ΛΙΓΙΝΙΟΥ	42,1	Δ. ΖΕΡΒΟΧΩΡΙΩΝ	52,8
Δ. ΠΟΛΥΚΑΣΤΡΟΥ	40,5	Δ. ΠΥΔΝΑΣ	30,8	Δ. ΑΡΝΑΙΑΣ	39,3
Δ. ΚΙΛΚΙΣ	32,6	Δ. ΚΑΤΕΡΙΝΗΣ	21,9	Δ. ΚΑΣΣΑΝΔΡΑΣ	36,2
Δ. ΑΞΙΟΥΠΟΛΗΣ	29,8	Δ. ΛΙΤΟΧΩΡΙΟΥ	20,5	Δ. ΣΤΑΓΙΡΩΝ-ΑΚΑΝΘΟΥ	31,2
Δ. ΚΡΟΥΣΣΩΝ	25,9	Δ. ΚΟΡΝΙΩΝ	16,6	Δ. ΜΟΥΔΑΝΙΩΝ	30,3
Δ. ΓΟΥΜΕΝΙΣΣΑΣ	22,4	Ν. Σερρών		Δ. ΟΡΜΥΛΙΑΣ	18,5
Δ. ΧΕΡΣΟΥ	18,3	Δ. ΚΡΕΚΙΝΗΣ	58,3	Δ. ΤΡΙΓΛΙΑΣ	16,7

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού 2001, πίνακας 40 της Eurostat (ίδια επεξεργασία των δεδομένων)
 (*) Ο πίνακας αναφέρεται αποκλειστικά στους Δήμους προέλευσης όπου η κινητικότητα προς την Θετική ξεπερνά τους 50 απασχολούμενους. Ορισμένοι Δήμοι παρουσιάζουν ποσοστά πολύ υψηλά, ο δε όγκος (ως απόλυτος αριθμός) είναι μη σημαντικός.

Η διακύμανση της κινητικότητας

Τόσο στο εσωτερικό των Περιφερειών όσο και στο εσωτερικό των νομών, η ένταση της κινητικότητας παρουσιάζει σημαντικές αποκλίσεις. Αν και στις περιφέρειες των δύο μεγαλύτερων μητροπολιτικών κέντρων της Χώρας η κινητικότητα του πληθυσμού στο πλαίσιο της εργασίας είναι ιδιαίτερα έντονη, στις υπόλοιπες περιφέρειες περιορίζεται σημαντικά (Πίνακας 3), ειδικότερα δε στα νησιά του Αιγαίου, την Ανατολική Μακεδονία – Θράκη και τη Δυτική Ελλάδα, υποδηλώνοντας μια **σχετική αυτονομία** των περισσότερων τοπικών αγορών εργασίας των δήμων των τριών αυτών σχετικά απομακρυσμένων περιφερειών. Υπενθυμίζουμε, ότι ο βαθμός αυτονομίας της αγοράς εργασίας ενός δήμου υπολογίζεται βάσει ενός δείκτη που δίδει το ποσοστό των θέσεων απασχόλησης που καλύπτονται από τους απασχολούμενους που διαμένουν και εργάζονται στον δήμο αυτό (Gadais et al., 2004) και κυμαίνεται προφανώς μεταξύ 0% και 100%. Επομένως, όσο εντονότερη είναι σε ένα δήμο η εισροή εργαζομένων που διαμένουν εκτός αυτού, τόσο μικρότερη είναι η αυτονομία του, καθώς αυξάνεται και ο βαθμός εξάρτησής του. Σε επίπεδο περιφέρειας, ο **μέσος δείκτης αυτονομίας** των τοπικών αγορών εργασίας που υπολογίσαμε αναφέρεται στο σταθμισμένο μέσο όρο των βαθμών αυτονομίας των δήμων της. Προς τούτο, ο δείκτης αυτονομίας κάθε δήμου σταθμίστηκε με το σχετικό πληθυσμιακό του βάρος, προκειμένου να ληφθεί υπόψη η πραγματική βαρύτητά της. Ο αυξημένος δείκτης αυτονομίας μίας περιφέρειας παραπέμπει στην αυξημένη αυτονομία των περισσότερων εκ των δήμων της, υπό την έννοια των περιορισμένης έντασης εισροών – εκροών εργαζομένων μεταξύ αυτών. Ο υψηλότερος βαθμός αυτονομίας των τοπικών αγορών εργασίας εμφανίζεται στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μακεδονία – Θράκη (91%), όταν για την Αττική και την Κεντρική Μακεδονία, ανέρχεται αντιστοίχως σε 61% και 75%. Όπως προκύπτει και από **Γράφημα 1**, η ένταση της κινητικότητας – σε επίπεδο περιφέρειας – συσχετίζεται άμεσα και με την κατανομή της απασχόλησης κατά περιφέρεια, δηλαδή με το % των απασχολούμενων της κάθε περιφέρειας στο σύνολο των απασχολούμενων στην χώρα.

Γράφημα 1: Βαθμός κινητικότητας σε επίπεδο περιφέρειας ανάλογα με τη συγκέντρωση της απασχόλησης

VI. Ιόνια Νησιά	X. Πελοπόννησος
III. Δυτική Μακεδονία	XIII. Κρήτη
IV. Ήπειρος	VII. Δυτική Ελλάδα
XI+XII. Αιγαίο	V. Θεσσαλία
VIII. Στερεά Ελλάδα	II. Κεντρική Μακεδονία
I. Ανατ. Μακεδονία – Θράκη	IX. Αττική

Πίνακας 3: Εκτίμηση της έντασης της κινητικότητας σε επίπεδο Περιφέρειας (NUTS II)

	Περιφέρειες	Κατανομή απασχόλησης (%)	% Κινητικότητας [1]	WCV [2]	Μέσος δείκτης αυτονομίας των Δήμων (%)
XI+XI I	ΑΙΓΑΙΟΥ [3]	4,2	9,0	43,5	90,8
I	ΑΝΑΤ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ – ΘΡΑΚΗΣ	5,2	9,6	20,3	90,6
VII	ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	5,8	9,8	26,1	90,1
X	ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	5,4	10,6	31,6	90,1
VI	ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	1,8	11,7	19,2	88,5
V	ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	6,5	13,0	21,1	87,2
IV	ΗΠΕΙΡΟΥ	2,8	13,9	23,5	86,4
XIII	ΚΡΗΤΗΣ	5,6	13,9	30,0	86,2
VIII	ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	4,8	14,3	40,0	87,3
III	ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	2,3	15,9	22,6	84,5
II	ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	17,0	26,2	45,2	74,6
IX	ΑΤΤΙΚΗΣ	38,5	44,6	9,2	61,1
	ΕΛΛΑΔΑ	100,0	26,9	55,1	

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού 2001 (δία επεξεργασία των δεδομένων)

[1] Το ποσοστό κινητικότητας υπολογίστηκε με βάση τον αναλυτικό Πίνακα 40 της Eurostat

[2] Ο ορισμός και η διαδικασία υπολογισμού του δείκτη δίνονται παρακάτω (βλέπε σχετικό πλαίσιο αναφοράς).

[3] Το ποσοστό κινητικότητας για τις Περιφέρειες Βόρειου και Νότιου Αιγαίου ανέρχεται σε 8,4% και 9,4%

Η ανάλυσή μας μας επιτρέπει όμως ταυτόχρονα να αναδείξουμε και τις σημαντικές διακυμάνσεις στο εσωτερικό ορισμένων περιφερειών, τις έντονες δηλαδή διαφορές της έντασης της κινητικότητας μεταξύ των νομών τους (Πίνακας 3). Το εύρος αυτών των διαφορών μπορεί να προσεγγιστεί μέσω ενός δείκτη, του σταθμισμένου συντελεστή μεταβλητότητας (WCV). Όσο υψηλότερος είναι ο δείκτης αυτός για μια περιφέρεια, τόσο περισσότερο διαφέρει η συμπεριφορά των νομών της ως προς την ένταση της κινητικότητας (τόσο περισσότερο δηλαδή διαφέρει το % των καθημερινών μετακινούμενων εργαζομένων ανάμεσα στους νομούς της) ενώ αντίθετως, όσο μικρότερες τιμές λαμβάνει ο δείκτης αυτός τόσο μικρότερη είναι και η απόκλιση μεταξύ των νομών της περιφέρειας αυτής, υποδηλώνοντας έτσι μια τάση σύγκλισης στην συμπεριφορά τους.

Με βάση τους υπολογισμούς μας, η μεγαλύτερη ανομοιογένεια εντοπίζεται στην Κεντρική Μακεδονία (δείκτης μεταβλητότητας > 45%) και ακολουθούν τα νησιά του Αιγαίου και η Στερεά Ελλάδα, η οποία εμφανίζει έντονα χαρακτηριστικά αντίθεσης μεταξύ των νομών που γειτνιάζουν με τον Ν. Αττικής και των πιο απομακρυσμένων Νομών, ενώ η Αττική, με δείκτη μεταβλητότητας <10%, επιβεβαιώνει ότι, η κινητικότητα στην περιφέρεια αυτή αποτελεί γέλιο γενικευμένο φαινόμενο.

Υπολογισμός του Σταθμισμένου Δείκτη WCV
 Ο σταθμισμένος συντελεστής μεταβλητότητας λαμβάνει υπόψη το σχετικό πληθυσμιακό βάρος των χωρικών ενότητων και υπολογίζεται ως εξής:

$$WCV = 100 \times \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^k w_i \cdot (X_{ij} - \bar{X}_j)^2}{\bar{X}_j}}$$

Όπου:
 X_{ij} = Κινητικότητα στο Νομό i της περιφέρειας j.
 \bar{X}_j = Μέση κινητικότητα της περιφέρειας j $w_i = P_{ij} / P_j$,
 με P_{ij} = πληθυσμός του Νομού i της περιφέρειας j.

Ακολουθώντας την ίδια μέθοδο, υπολογίσαμε το σταθμισμένο συντελεστή (WCV) και στο εσωτερικό όλων των νομών (Πίνακας 4), έτσι ώστε να απαντήσουμε στο ερώτημα εάν- και σε ποίο βαθμό- υπάρχει στο εσωτερικό τους τάση σύγκλισης ή απόκλισης – ανομοιογένειας των δήμων τους σχετικά με την ένταση της κινητικότητας (υπενθυμίζουμε ότι όταν ο σταθμισμένος συντελεστής τείνει προς το μηδέν η ένταση της κινητικότητας δεν παρουσιάζει σημαντικές χωρικές διαφοροποιήσεις στο εσωτερικό του νομού, γεγονός που αφήνει να φανεί μια τάση γενίκευσης της κινητικότητας των απασχολούμενων στους δήμους του).

Η περαιτέρω ανάλυση στο εσωτερικό των νομών της έντασης της καθημερινής κινητικότητας και του βαθμού ανομοιογένειάς της (όπως αυτή εκφράζεται από τις τιμές του συντελεστή μεταβλητότητας) επιτρέπει και μια πρώτη ταξινόμησή τους² (Πίνακας 5). Η αυξημένη κινητικότητα τείνει να συσχετίζεται με περιορισμένο βαθμό ανομοιογένειας, δηλαδή με μικρές αποκλίσεις γύρω από το μέσο όρο του νομού. Ως αποτέλεσμα αυτού η καθημερινή κινητικότητα των απασχολούμενων στους εν λόγω νομούς συνιστά ένα αρκετά γενικευμένο φαινόμενο, συναντάται δηλαδή στους περισσότερους δήμους τους ή/ και τουλάχιστον στους μεγαλύτερους εξ αυτών (ομάδες A.1 και A.2). Κατά συνέπεια τροκαλείται πολλαπλή εξάρτηση μεταξύ των δήμων, υπό τη μορφή πολλαπλών εισροών και εκροών.

Αντίθετη εικόνα παρουσιάζουν οι 10 νομοί της ομάδας B.1 στους οποίους η κινητικότητα είναι πολύ περιορισμένη (μικρότερη από το 8%) εξαιτίας κυρίως των γεωμορφολογικών χαρακτηριστικών τους (ορεινότητα η/και νησιωτικός χαρακτήρας) και δευτερευόντως, της διατήρησης σημαντικής αγροτικής δραστηριότητας και β) η ανομοιογένεια είναι έντονη, καθώς στο εσωτερικό της ομάδας αυτής καταγράφονται σημαντικές διαφοροποιήσεις, με σταθμισμένο συντελεστή μεταβλητότητας που ξεπερνά το 80% και υποδηλώνει σημαντικές αποκλίσεις γύρω από το μέσο όρο. Στην ομάδα αυτή, πρέπει να προσθέσουμε τους νομούς Δωδεκανήσων και Κεφαλληνίας (ομάδα B.2) που παρουσιάζουν εξίσου έντονη ανομοιογένεια έχοντας όμως εντονότερη κινητικότητα (12% και 9,4% αντιστοίχως). Στους δύο αυτούς νομούς, το ποσοστό απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα είναι σχετικά περιορισμένο και συνήθως χαμηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό των νομών της ομάδας B.1. Η συρρίκνωση των αγροτικών δραστηριοτήτων μπορεί να αποτελέσει αιτία μιας υψηλότερης κινητικότητας (Ντυκέν, Κακλαμάνη, 2009).

Μεταξύ των δύο ακραίων ομάδων εντάσσονται δύο άλλες με αρκετά διαφορετικά χαρακτηριστικά. Ειδικότερα:

α) η κινητικότητα είναι σχετικά έντονη σε 5 νομούς (ομάδα Γ) εξαιτίας αφενός μεν της συγκέντρωσης της απασχόλησης στο κύριο αστικό κέντρο τους αφετέρου δε της συρρικνωμένης αγροτικής δραστηριότητάς τους. Η έντονη κινητικότητα δεν χαρακτηρίζει όμως το σύνολο των δήμων των νομών αυτών, με αποτέλεσμα σχετικά έντονη ανομοιογένεια (χωρικές διαφοροποιήσεις σαφώς πιο έντονες από αυτές που καταγράφηκαν για τους νομούς των ομάδων A.1 και A.2).

β) η κινητικότητα είναι περιορισμένη σε ένα μεγάλο αριθμό νομών της χώρας (ομάδες Δ1 και Δ2), όπου ταυτόχρονα η ένταση του φαινομένου σε επίπεδο δήμου δεν διαφοροποιείται σημαντικά (περιορισμένη ανομοιογένεια), αν και ως προς την ένταση της κινητικότητας, οι νομοί αυτοί χωρίζονται σε δύο υπο-ομάδες. Η μικρή κινητικότητα στις δύο ομάδες δύναται να αποδοθεί σε μεγάλο βαθμό στη διατήρηση μιας σημαντικής αγροτικής δραστηριότητας ή/ και σε ένα μικρότερο βαθμό αστικοποίησης.

Όπως προκύπτει από την ανωτέρω ανάλυση, η ανάπτυξη της κινητικότητας στο πλαίσιο της εργασίας και η έντασή της σχετίζονται με μια σειρά χαρακτηριστικών και ειδικότερα:

Πίνακας 4: Επίπεδο κινητικότητας και μεταβλητότητας ανά νομό

	% κινητικότητας	WCV		% κινητικότητας	WCV
Ανατολική Μακεδονία & Θράκη			Δυτική Ελλάδα		
ΡΟΔΟΠΗ	7,3	82,2	ΗΛΕΙΑ	6,8	53,4
ΈΒΡΟΣ	7,7	64,1	ΑΙΤΩΛΙΑ & ΑΚΑΡΝΑΝΙΑ	8,2	60,8
ΔΡΑΜΑ	10,2	56,6	ΑΧΑΪΑ	12,6	91,3
ΞΑΝΘΗ	11,2	43,4	Στερεά Ελλάδα		
ΚΑΒΑΛΑ	12,0	50,3	ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ	3,1	101,9
Κεντρική Μακεδονία			ΦΘΙΩΤΙΔΑ	7,8	59,2
ΠΕΛΛΑ	9,0	47,9	ΦΩΚΙΔΑ	11,4	57,6
ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ	11,0	58,1	ΒΟΙΩΤΙΑ	15,8	53,8
ΠΙΕΡΙΑ	11,3	42,6	ΕΥΒΟΙΑ	20,5	47,9
ΣΕΡΡΕΣ	11,6	47,2	Αττική		
ΗΜΑΘΙΑ	14,1	36,3	Ν. ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	28,8	34,6
ΚΙΛΙΚΙΑ	16,9	44,2	Ν. ΠΕΙΡΑΙΩΣ	39,6	35,3
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	35,8	53,9	Ν. ΑΝΑΤ. ΑΤΤΙΚΗΣ	41,6	32,2
Δυτική Μακεδονία			Ν. ΑΘΗΝΩΝ	46,6	35,4
ΓΡΕΒΕΝΑ	5,8	87,1	Πελοπόννησος		
ΦΛΩΡΙΝΑ	16,1	34,6	ΛΑΚΩΝΙΑ	7,5	93,2
ΚΟΖΑΝΗ	17,2	54,2	ΜΕΣΣΗΝΙΑ	7,8	91,5
ΚΑΣΤΟΡΙΑ	17,9	45,9	ΑΡΚΑΔΙΑ	9,4	69,3
Ήπειρος			ΑΡΓΟΛΙΔΑ	10,7	51,7
ΠΡΕΒΕΖΑ	9,1	63,1	ΚΟΡΙΝΘΙΑ	16,1	34,7
ΘΕΣΠΡΩΤΙΑ	9,4	56,9	Βόρειο και Νότιο Αιγαίο		
ΑΡΤΑ	14,2	55,1	ΚΥΚΛΑΔΕΣ	4,6	227,1
ΙΩΑΝΝΙΝΑ	16,8	77,0	ΣΑΜΟΣ	5,6	63,6
Θεσσαλία			ΛΕΣΒΟΣ	6,3	67,7
ΚΑΡΔΙΤΣΑ	9,7	61,8	ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ	12,3	104,3
ΛΑΡΙΣΑ	11,7	67,0	ΧΙΟΣ	15,6	83,5
ΤΡΙΚΑΛΑ	12,2	52,5	Κρήτη		
ΜΑΓΝΗΣΙΑ	17,2	73,2	ΛΑΣΙΘΙ	4,3	99,9
Ιόνια Νησιά			ΡΕΘΥΜΝΟ	13,1	72,5
ΛΕΥΚΑΔΑ	6,6	87,5	ΗΡΑΚΛΕΙΟ	14,3	73,3
ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ	9,4	138,9	ΧΑΝΙΑ	16,5	60,3
ΚΕΡΚΥΡΑ	12,5	79,9			
ΖΑΚΥΝΘΟΣ	14,1	48,6			

Πίνακας 5: Ταξινόμηση των Νομών με βάση την ένταση της κινητικότητας και το βαθμό ανομοιογένειας

		ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ (ποσοστό των απασχολούμενων που εργάζονται σε διαφορετικό δήμο από αυτόν που ζουν)			
		Πολύ περιορισμένη	Περιορισμένη	Μεταβλητά ένταση	Εντονότατη
ΑΝΟΜΟΙΟΓΕΝΕΙΑ ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ	Πολύ περιορισμένη			(Α.2) Αιτωλία, Αχαΐα, Καστοριά, Κιλκίς, Κορινθία, Ημαθία, Φλώρινα	(Α.1) Αθήνα, Ανατ. Αττική, Δυτική Αττική, Πειραιά, Θεσσαλονίκη
	Περιορισμένη	(Α.1) Αιτωλοακαρνανία, Αρκαδία, Έβρος, Θεσπρωτία, Ηλεία, Καρδίτσα, Πέλοπος, Πρέβεζα, Φωκίδα	(Α.2) Αιολίδα, Αρτα, Αχαΐα, Δράμα, Ζάκυνθος, Καβάλα, Κέρκυρα, Λάρισα, Ξάνθη, Πέρις, Ρέθυμνο, Σέρρες, Τρίκαλα, Χαλκιδική, Φωκίδα		
	Μεταβλητά ένταση			(Γ) Ηράκλειο, Ιωάννινα, Κοζάνη, Μαγνησία, Χάνια, Χίος	
	Εντονότατη	(Β.1) Γρεβενά, Ευρυτανία, Κυκλάδες, Λακωνία, Λασιθί, Λέσβος, Λευκάδα, Μεσσηνία, Ροδόπη, Σάμος	(Β.2) Δοδεκάνησα, Κεφαλληνία		

¹ Τα αντίστοιχα ποσοστά για τους υπόλοιπους Νομούς της Κεντρικής Μακεδονίας είναι 17% για τον Ν. Πέλλας, 16,5% για το Ν. Σερρών και 14,5% για τον Ν. Ημαθίας.
² Η ταξινόμηση που εφαρμόστηκε σε αυτή τη προκαταρκτική φάση της ανάλυσης βασίστηκε στη μέθοδο ταξινόμησης του Bertin.

Βιβλιογραφία - Πηγές

Boulahbal, M. (2001) Effet polarisant du lieu de travail sur le territoire de la vie quotidienne des actifs, Revue *Recherche-Transports-Sécurité*, No 73, Octobre-Décembre, pp43-63.

Duquenne, M.N., Kaklamani, S. (2008) Le va- et- vient culturel entre le lieu de résidence et le lieu d'origine, communication au colloque «*Démographie et Cultures*» (<http://www.aidelf.ined.fr/colloques/Quebec/aidelf2008>).

Gadai, M., Grammont, P., Nourisson, A., Noël, C., Roche-Wuillez, G. (2004) *Quelle est la mobilité quotidienne des personnes dans les agglomérations?: Approche de la question et proposition d'indicateurs*, Rapport d'Etudes, Paris, CERTU.

Ντουκέν Μ.Ν., Κακλαμάνη Σ. (2009), Οι χωρικές διαφοροποιήσεις των σύγχρονων μορφών κινητικότητας στην ύπαιθρο χώρα, στο: Β. Κοτζαμάνης (επιμ.) *Η δημογραφική πρόκληση: γεγονότα και διακυβεύματα*, ΕΔΚΑ-Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας (υπό έκδοση).

- τη γεωμορφολογία η οποία έχει άμεση επιρροή στις δυνατότητες μετακίνησης στο εσωτερικό των νομών.
- το βαθμό αστικοποίησης και κατά συνέπεια το βαθμό συγκέντρωσης της απασχόλησης στα κεντρικά αστικά κέντρα του κάθε νομού. Σημασία έχει επίσης η εγγύτητα των δήμων της υπαίθρου με τις κύριες αγορές εργασίας. Τέλος, η ένταση της κινητικότητας φαίνεται να συσχετίζεται και με την χωροθέτηση της πρωτεύουσας μέσα στο νομό.
- το βαθμό εξειδίκευσης του οικονομικού ιστού του νομού που αποτελεί και αυτός, μια συνιστώσα της ανάπτυξης του φαινομένου. Όσο πιο αγροτικός είναι ο νομός, τόσο περιορισμένη εμφανίζεται η καθημερινή κινητικότητα.
- Τέλος, τα δημογραφικά χαρακτηριστικά αποτελούν παράγοντες που επηρεάζουν την ένταση του φαινομένου: οι δύο ομάδες νομών που παρουσιάζουν το μικρότερο βαθμό κινητικότητα (κάτω του 10%) παρουσιάζουν και τα υψηλότερα ποσοστά γήρανσης του πληθυσμού.